

'Hete bliksem, vreemde smetten': De wereld, Assen en een warenhuis

 Sophie Timmer

Gisteren, 10:00 • 4 minuten leestijd

Antje Oldenburger en Bareld van der Veen (links) aan het werk bij de firma Nicolaas Bertram, 1896

© Familie Vanderveen

Hoe een familiegeschiedenis in het klein een hele wereldgeschiedenis laat zien. Dat beschrijft journalist Sietse van der Hoek in zijn boek: 'Hete bliksem, vreemde smetten. Hoe een warenhuis en Nederland door migratie werelds werden'.

'Hete bliksem, vreemde smetten'

'De nylonkous was nog maar net in het Nederlandse straatbeeld verschenen, een cadeautje van de Amerikaanse bevrijders voor de vrouwenbenen hier, of de gereformeerde winkelier Nico van der Veen, nazaat van Duitse gastarbeiders, liet bij de burgerlijke stand in Assen zijn naam veramerikaniseren tot Vanderveen'. Zo begint Sietse van der Hoek (1943) journalist en schrijver zijn omvangrijke boek dat een wereldgeschiedenis aan die van Nederland, het Noorden en Assen koppelt.

Van der Hoek beschrijft de 'Amerikaanse eeuw', maar ook: 'de vreemdste eeuw ooit'. Een eeuw waarin een gereformeerde familie van Duits-Gronings-Drentse oorsprong, de familie Oldenburger-Van der Veen, de basis legt voor een van de grootste warenhuizen van Nederland. Sietse van der Hoek over de titel: "De vreemde smetten zijn de nieuwkomers, en de hete bliksem, een oud-Hollands gerecht, oorspronkelijk afkomstig uit Noord-Duitsland, is de familie Vanderveen uit Assen."

(tekst gaat door na de foto)

Sietse van der Hoek

© RTV Drenthe / Sophie Timmer

'Hollandgänger'

De oorsprong van de familie Vanderveen ligt voor een deel in de zogeheten '*Hollandgänger*', Sietse van der Hoek: "Eigenlijk een voorloper van de migrantenstromen die na de Tweede Wereldoorlog uit Spanje, Turkije en Marokko naar hier kwamen. In de 18e en 19e eeuw waren dat mensen uit Noord-Duitsland. Die kwamen hier terecht. In Friesland, Groningen, maar ook in Drenthe. Sommigen gingen door naar Holland, want daar viel het meeste geld te verdienen. Honderdduizenden waren het er en vooral seizoenarbeiders. Ze staken in het voorjaar de Eems over; bleven hier hangen, in steenfabrieken of op het land. Sommigen kwamen met een korf achter op de rug om confectie te verkopen. Die namen kennen we allemaal nog wel: de C en A's, Kreijmborg, Peek en Cloppenburg, Hunkemöller... Er waren ook heel veel turfarbeiders uit die hoek en hoogstwaarschijnlijk al in de 17e eeuw kwam een deel van wat nu de familie Vanderveen heet, Oldenburger, uit Oldenburg. Zij gingen turfgraven in Groningen; Zuidoost-Drenthe en zijn hier blijven hangen."

“ Moet je nagaan, gewone schipperskinderen uit Nieuwe Pekela. Met een zelfvertrouwen: ik ben een vrouw van de wereld, niemand maakt me wat!

Sietse van der Hoek

Het schip van Jan Oldenburger, de vader van Antje
© Familie Vanderveen

Schippersdochter en vrouw van de wereld

"De warenhuisfamilie heeft dus z'n oorsprong in Duitsland en in Nieuwe Pekela. Antje Oldenburger was degene die 125 jaar geleden dat winkeltje is begonnen, in hoeden en petten en damescorsetten. Ze was de dochter van een schipper uit Nieuwe Pekela. De Pekela's waren na Amsterdam de thuishaven van ik weet niet hoeveel honderden schippers die op de Oostzee voeren, op de Atlantische oceaan zelfs. Die schippers voeren naar Kaliningrad, Kopenhagen, Liverpool... en namen heel vaak hun vrouw mee op het schip, en hun kinderen. Die moesten dan vast wennen want grote kans dat ze later ook op een schip terechtkwamen, of met een schipper trouwden."

Antje Oldenburger was twaalf jaar en zij en haar zuster Heleen gingen ook mee met hun vader. "Ze zagen de grote winkels, daar heeft Antje waarschijnlijk ook haar haar verlangen opgedaan zelf een winkel te beginnen. Moet je nagaan, ze kwamen terug in Nieuwe Pekela; hadden al een beetje de wereld gezien en liepen daar op zondag rond in de nieuwste mode. Gewone schipperskinderen, dochters van eigenlijk oorspronkelijk een turfgraversfamilie, maar met een zelfvertrouwen van 'kijk mij eens. Ik ben een vrouw van de wereld. Niemand maakt me wat!'"

Antje van der Veen-Oldenburger
© Familie Vanderveen

“ In Assen stapte Antje uit: het markeerde het begin van een nieuwe emancipatiecyclus in drie generaties.

Uit: 'Hete blksem, vreemde smetten', Sietse van der Hoek

Antje Oldenburger stapte uit in Assen

Van der Hoek beschrijft hoe Antje Oldenburger, als 'representant van de nieuwe tijd, eind 19e en begin 20e eeuw' op de trein stapt en in Assen uitstapt, 'het begin van een nieuwe emancipatiecyclus in drie generaties'.

Grote vraag is natuurlijk: Waarom Assen? Sietse van der Hoek: "Waarschijnlijk omdat ze hier een vriendje heeft gehad. Assen kreeg rond die tijd nieuwe kazernes, die d'r deels nu nog staan. Waarschijnlijk zat daar een vriendje van haar, veronderstelt haar zuster in een brief. Maar dat moest geheim blijven, waarschijnlijk omdat dat vriendje niet van dezelfde kerk was." Dat vriendje was niet Bareld? "Nee, met Bareld ging ze trouwen en Bareld was wel van de goeie kerk. En Bareld Van der Veen is de man met wie zij het warenhuis heeft opgericht."

Het hele gesprek met Sietse van der Hoek is te horen op zondagmiddag 16 oktober in het Radio Drenthe-programma Drenthe Toen, tussen 12.00 en 14.00 uur en daarna via [Uitzending Gemist](#).

'Hete bliksem, vreemde smetten. Hoe een warenhuis en Nederland door migratie werelds werden' is uitgegeven door Nijgh & Van Ditmar en we mogen er eentje verloten. Meedoen? Mail naar drenthetoen@rtvdrenthe.nl

Het gesprek, van 14:20-39:42 >

<https://www.rtvdrenthe.nl/radio/aflevering/drenthe-toen/F00BCBDC7DCFB150C12588980038D314>